

*кандидат педагогічних наук,  
доцент кафедри перекладу  
Дніпровського державного  
технічного університету*

## СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНІВ ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТІВ ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

Словниковий склад будь-якої мови містить термінологічну лексику, кількість якої весь час помітно зростає. Термінологічна лексика включає в себе усі слова, що об'єднуються в мові під загальною назвою «терміни». До термінів належать спеціальні слова або словосполучення, що вживаються для точного вираження поняття з якої-небудь галузі знання – науки, техніки, суспільно-політичного життя, мистецтва, юриспруденції тощо. У зв'язку з постійним розвитком сучасної мови з'являється дедалі більша кількість термінів, не тільки технічних і наукових, а й економічних і юридичних.

Питання структурно-семантичних особливостей юридичних термінів у своїх роботах висвітлювали як вітчизняні лінгвісти, так і іноземні, серед яких можна назвати Є. Гумілевську, В. Круковського, Ж. Корню, П. Лера, Т. Мальчевську, П. Мімін, Ж. Рей, Ю.С. Степанова, Ж.-Л. Суріу, А. Чезмартін, які одноставно висловлюють думку, що стиль англійської юридичної мови має глибоке історичне коріння, що значною мірою пояснює особливості його функціонування.

Актуальність теми зумовлена зростанням уваги до юридичних текстів. Люди дедалі більше цікавляться міжнародними відносинами і вимушені використовувати іншомовні матеріали (статті, підручники, правові документи тощо) з метою поглиблення знань. Саме правильний переклад дає змогу читачу правильно сприймати ту інформацію, яку хотів передати автор певного тексту.

Мета дослідження полягає у дослідженні структурних особливостей юридичних термінів та їх відтворення під час перекладу українською мовою.

Беручи до уваги складові елементи мови та її експресивно-стильове забарвлення, розрізняють розмовний та книжні стилі: літературно-художній, публіцистичний, науковий стиль, офіційно-діловий або стиль юридичних та інших ділових документів. Юридичний документ – це письмовий акт, який встановлює, розвиває або припиняє певні правовідносини або фіксує юридично значимі факти, дії чи події. Сила документа – в його змісті, засобом доведення якого до адресата виступає мова.

Юридичний стиль задовольняє потреби суспільства в документальному оформленні різних актів державного, суспільного, політичного, економічного життя, діяльності, ділових відносин між державами, організаціями, а також між членами суспільства в офіційній сфері їх спілкування.

Оскільки юридичні документи зв'язані з правовою нормою, об'єктивність у стилі викладу підкреслюється їх стверджуючим характером. Як правило, юридичні документи укладаються для того, щоб викладена в них інформація була взята до відома чи відповідне рішення було обов'язково виконано. Офіційно-діловим стилем пишуться акти суду, прокуратури, міліції, адміністрації тощо. Такі документи мають бути точними й лаконічними, і це має бути досягнуто за допомогою відповідних мовних засобів.

Офіційно-діловий стиль юридичних документів характеризується такими мовними особливостями:

– мова юридичного документа має бути літературною, без складних граматичних конструкцій та стилістичних зворотів, ясною, зрозумілою, змістовною та доцільною. Всі дії, предмети, явища позначаються словами, які дають про них точне уявлення;

– в юридичному документі використовуються такі граматичні засоби мови, які за умови стислого викладення надають максимум інформації (прості закінчені речення, відокремлені дієприслівникові звороти тощо), лаконічно передають потрібні відомості;

– переважно використовуються стилістично нейтральний, одноманітний тон мовлення без засобів образності і прояву особистих почуттів, нейтральні з погляду емоційного забарвлення літературні вирази. З лексичних синонімів обирається слово, яке має мінімальну експресію, має найменше емоційне забарвлення, є домінантою синонімічного ряду;

– кількісна перевага надається складним реченням над простими, а кращим є чергування простих і складних речень із дотриманням правил ритміки мови;

– широко вживаються дієприкметникові та дієприслівникові звороти, які надають мові лаконізму, влучності та динамічності;

– використовується професійна термінологія, яка вживається в нормах права;

– діловий стиль визначається зростаючою стандартизацією і уніфікацією мови, широким вживанням сталих словосполучень, трафаретів, застосуванням типових текстів [1].

Юридична термінологія, як і термінологія інших галузей науки і сфер людської діяльності, – складне і неоднозначне явище. Під «юридичною термінологією» ми розуміємо проширок лексика, яка передусім обслуговує правознавство і пов'язана з юриспруденцією як наукою, як фахом, як галуззю професійної діяльності.

Вивчення мовних особливостей письмової та усної мови на юридичні теми набуває великого значення.

До таких особливостей належать: велика кількість юридичної лексики, основною частиною якої є юридичні терміни, що перекладаються словосполученнями або за допомогою описового перекладу; наявність у писемній та усній мовах на юридичні теми особливих ідіоматичних виразів і фразеологічних сполучень, що не використовуються або використовуються рідко в літературній мові; використання латинських слів і виразів в юридичних текстах; наявність скорочень, більшість яких використовується тільки в юридичних текстах і документах [2, с. 187].

При перекладі юридичних текстів варто пам'ятати, що звичайні слова в юридичних текстах можуть мати термінологічне значення. Щоб уникнути інтерференції, необхідно використовувати відповідні словники та довідники юридичної термінології.

Юридичний термін – це слово або словосполучення, що уособлює собою певне правове поняття і розуміється в єдиному значенні в усьому праві або принаймні у межах певної галузі права чи у певному законодавчому акті [3, с. 10].

Юридичні терміни мають такі ж шляхи передачі з англійської мови на українську, як і всі інші терміни. Основною проблемою під час перекладу юридичних термінів та термінів-словосполучень є багатозначність цих термінів не тільки серед різних галузей науки, а й всередині самої юридичної галузі тексту. Адекватне значення терміна в такому разі можна виявити лише за допомогою контексту та інших термінів, що пов'язані між собою у терміні-словосполученні.

Основною проблемою під час перекладу термінів є переклад термінів-словосполучень, оскільки вони створюють основну кількість юридичних термінів. Існує кілька основних прийомів перекладу складних юридичних термінів та термінів-словосполучень. Тож розглянемо їх детальніше:

- прийом опису. Цей прийом розуміється як передача слова за допомогою поширеного пояснення значення англійського слова. Він вживається за відсутності відповідного значення слова або ж у разі пояснення слова у словнику;

- прийом калькування. У разі використання цього прийому відбувається переклад англійського слова чи словосполучення за його частинами з подальшим складанням цих частин. Такий переклад відтворює англійське слово дослівно;

- прийом транскрибування. Оскільки в правових паперах у великому обсязі використовуються назви закладів, юридичних та інших фірм, під час перекладу використовується спосіб передачі літерами рідної мови звучання англійського слова, а саме прийом транскрибування;

- прийом конкретизації. Використовуючи цей прийом, одиниця більш широкого конкретологічного змісту передається в мові перекладу одиницею конкретного змісту. В українській мові необхідно робити заміну слова чи словосполучення, що мають більш широкий спектр значень, еквівалентом, який конкретизує значення згідно контексту або стилістичних вимог;

- переклад за допомогою використання різних прийменників [4].

Нами було визначено, що терміни за своєю змістовною, тобто семантичною структурою, поділяються на однозначні та багатозначні. Крім цього, існує поділ термінів на прості, складні та терміни-словосполучення і на однокомпонентні, двокомпонентні та полікомпонентні.

За своєю будовою терміни поділяються на:

- 1) прості, які складаються з одного слова;
- 2) складні, які складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс;
- 3) терміни-словосполучення, які складаються із кількох компонентів;

Терміни-словосполучення поділяються на три типи.

1) терміни-словосполучення, компонентами яких є самостійні слова, які можуть вживатися окремо і зберігають своє значення;

2) терміни-словосполучення, які мають один із компонентів специфічний термін, а другий – загальнонавжivanoї лексики. Компонентами такого типу можуть бути два іменники, або іменник і прикметник;

3) терміни-словосполучення, обидва компоненти яких являють собою слова загальнонавжivanoї лексики, і тільки сполучення цих слів є терміном [5, с. 97].

У процесі роботи над практичним матеріалом (статті з *The European Journal of International Law Vol. 28 no. 3, 2017* [6]), досліджувалися прості терміни, які складаються із одного слова; складні терміни, що складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс; терміни-словосполучення, які складаються із кількох компонентів.

Розглянемо більш детально переклад однокомпонентних юридичних термінів на прикладах:

*The individual justice model utilized by the ECtHR enables victims, once domestic remedies have been exhausted, to bring their application to the ECtHR to argue that their state has breached their rights under the ECHR* [6].

Термін *to breach (попущувати)* [7] є вузькоспеціалізованим, однозначним та простим за своєю семантичною структурою і перекладається за допомогою прямого еквівалента.

*In this way, judges are crucial actors in the design, construction and repair of the architecture of international dispute settlement* [6].

Термін *judges (судді)* [7] є вузькоспеціалізованим, однозначним та простим за своєю семантичною структурою і перекладається за допомогою прямого еквівалента.

*Second, the ECtHR grants to the disenfranchised and those marginalized and possibly even excluded from mainstream society an opportunity to have their human rights claims considered by a specialist court, independent of national political pressures at minimal cost, albeit with considerable delay* [6].

Термін *disenfranchised* (який позбавлений права голосу) [7] є вузькоспеціалізованим, однозначним та простим за своєю семантичною структурою і перекладається за допомогою прямого еквівалента.

*It has been argued that a British Bill of Rights, to replace the current system of national human rights protection provided by the Human Rights Act 1998, would provide better protection than the ECHR, making its role in the national system redundant* [6].

Термін *ECHR* (Європейський суд з прав людини) [7] є вузькоспеціалізованим, однозначним та простим за своєю семантичною структурою та при перекладі його варто перекладати за допомогою експлікації.

*Three different levels of value are identified from the relevant literature and then applied to the judgments of the Court concerning the UK from 2011 to 2015 to determine what has happened in practice* [6].

Термін *judgments* – думка; судження; судове рішення, вирок; розгляд, слухання (справи у суді) [7], є вузькоспеціалізованим, багатозначним, простим за своєю семантичною структурою, то ж при перекладі його варто перекладати за допомогою конкретизації *судове рішення*, зважаючи на контекст речення.

Термін *the Court* – суд; зал суду; будівля суду; законодавчі збори; засідання законодавчих зборів [7], є вузькоспеціалізованим, багатозначним, простим за своєю семантичною структурою, то ж при перекладі його варто перекладати за допомогою конкретизації *суд*, зважаючи на контекст речення.

Розглянемо більш детально переклад двокомпонентних юридичних термінів.

*National debates concerning the appropriate role of the European Court of Human Rights (ECtHR) in the United Kingdom (UK) recently intensified with the suggestion by the government that the UK might leave the European Convention on Human Rights system* [6].

Двокомпонентний термін – словосполучення *Human Rights* (права людини) [7]. Він складається з прикметника та іменника в Н.В. множини. Цей термін є однозначним та перекладається за допомогою прямого відповідника.

*In particular, East Timor contended that Australian intelligence officers Entered the office or residence of a legal adviser to East Timor in Canberra and seized, inter alia, documents relating to the Timor Sea Treaty arbitration* [6].

Вищезазначене речення містить у собі відразу кілька двокомпонентних термінів-словосполучення. Перший із них *intelligence officers* – співробітник розвідки [7]. Цей термін однозначним та вузькоспеціалізованим, складається з прикметника та іменника в Н.В., є перекладеним прямим еквівалентом. Термін-словосполучення *inter alia* – серед іншого, зокрема [7], однозначний та вузькоспеціалізований теж перекладено за допомогою прямого еквівалента.

*James Fawcett, president of the European Commission from 1972 to 1981, found it necessary to defend the ECtHR, which had recently found against the UK on corporal punishment in state schools and on the criminalization of homosexual acts in Northern Ireland* [6].

Термін *corporal punishment* є двокомпонентним, однозначним, вузькоспеціалізованим, складається з прикметника та іменника і має переклад *тілесне покарання* [7]. Під час перекладу речення варто використовувати його прямий еквівалент.

*To estimate the value of the Court to a contracting state is to assess its worth, desirability or utility to the achievement of a particular objective – which, in this case, is the protection of human rights through law* [6].

Термін *contracting state* складається із прикметника та іменника, є двокомпонентним, однозначним, вузькоспеціалізованим. У словнику має значення *держава, що домовляється; держава, що укладає угоду* [7]. У реченні його варто відтворювати за допомогою прямого еквівалента.

*And confirmation from an international court that national law is in accordance with the ECHR has a special unique value in itself* [6].

Термін *national law*, складений із прикметника та іменника, є вузькоспеціалізованим та багатозначним – *внутрішньодержавне право, національне (або федеральне) право; внутрішньодержавний (або федеральний) закон; національне (або федеральне) законодавство* [7]. При перекладі речення варто використати конкретизацію

Дослідивши визначений корпус юридичних термінів, можна зробити такі висновки. Розглянутий матеріал юридичних статей містить здебільшого одно- та двокомпонентні терміни. Однокомпонентні терміни виступають вузькоспеціалізованими, однозначними та простими за своєю семантичною структурою і перекладаються здебільшого прямим еквівалентом. Рідше використовуються експлікація та конкретизація з метою відтворення під час перекладу. Двокомпонентні терміни, переважно, мають структуру прикметник + іменник. Ці лексичні одиниці є однозначними та вузькоспеціалізованими, рідше багатозначними. При перекладі використовується прямий еквівалент та конкретизація. Визначені прийоми перекладу не шкодять сприйняттю читачем юридичних текстів та відповідають стилістичним особливостям їх побудови.

#### Література:

1. Тертишник В.І. Мова та стиль документів юриста / В.І. Тертишник, А.В. Поповський. Юридичний журнал. 2010. № 9. URL: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3718>.
2. Системна організація англійської й української термінології кримінального права / В.П. Сніцар. Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських і германських мов і літератур: матеріали ІХ Міжвуз. конф. молодих учених 26–27 січня 2011р. Донецьк: Донец. нац. ун-т, 2011. С. 186–190.
3. Артикуца Н.В. Мова права і юридична термінологія : навч. посіб. 2-ге вид., змін. і доп. К.: Стилосо, 2004. 277 с.
4. Шапран Д.П. До проблеми класифікації термінологічних запозичень / Д.П. Шапран, І.М. Кобзар; Донецький державний університет економіки і торгівлі імені М. Туган-Барановського. URL: [http://www.rusnauka.com/SND/hilologia/8\\_shapran,%20kobzar.doc.htm](http://www.rusnauka.com/SND/hilologia/8_shapran,%20kobzar.doc.htm)

5. Гаращенко Л. Аналітичні терміни загальнотехнічної галузі. Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2012. № 733. С. 96–100.
6. The European Journal of International. Vol. 28 no. 3, 2017. URL: <https://www.ejiltalk.org/>
7. Електронні словники / АBBYY Lingvo – багатомовний онлайн словник. URL: <http://www.lingvo.ua>.

**Анотація**

**Н. КУЗЬМЕНКО. СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНІВ ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТІВ  
ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ**

Стаття присвячена дослідженню структурних особливостей термінів юридичних текстів та їх відтворення під час перекладу.

Проаналізовано питання стилістичних особливостей юридичних текстів та професійної термінології. Досліджено класифікацію термінів за будовою та змістовою складовою частиною. Виділені прийоми їх відтворення на українську мову.

**Ключові слова:** терміни, переклад, структура, юридичні тексти, англійська мова.

**Аннотация**

**Н. КУЗЬМЕНКО. СТРУКТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ТЕРМИНОВ ЮРИДИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ  
И ИХ ВОСПРОИЗВЕДЕНИЕ ПРИ ПЕРЕВОДЕ**

Статья посвящена исследованию структурных особенностей терминов юридических текстов и их воспроизведению при переводе.

Проанализирован вопрос стилистических особенностей юридических текстов и профессиональной терминологии. Исследована классификация терминов по структуре и содержательной составляющей. Выделены приёмы их воспроизведения на украинский язык.

**Ключевые слова:** термины, перевод, структура, юридические тексты, английский язык.

**Summary**

**N. KUZMENKO. STRUCTURAL FEATURES OF TERMS OF LEGAL TEXTS  
AND THEIR REPRODUCTION AT THE TRANSLATION**

The article is devoted to the study of structural features of terms of legal texts and their translation reproduction.

The question of stylistic features of legal texts and professional terminology is analyzed. The classification of terms by their structure and content component is investigated. The methods of their reproduction into Ukrainian language are singled out.

**Key words:** terms, translation, structure, legal texts, English.